

XXV

SYSTÉM VYŠŠÍHO A NIŽŠÍHO ŘÁDU

Zákon nutné variety (Ashbyho zákon):

Jestliže má být systém stabilní, pak počet stavů jeho řídicího mechanismu musí být větší nebo roven počtu stavů systému, který je tímto mechanismem regulován, neboli rozmanitost regulátoru musí být větší nebo rovna rozmanitosti systému.

Pokud je mi známo, tak v médiích dnes neexistuje žádný diskusní pořad, který by vyjadřoval důležitost toho, čemu jako druh čelíme. Mám na mysli souběh negativních trajektorií, které jsou důsledkem ničivé socioekonomické nerovnosti, pokračující devastace životního prostředí znečištěním a nadměrným využíváním zdrojů, ztráty biodiverzity a podobně. Každý systém podpory života na Zemi je na ústupu. Analýza socioekonomické nerovnosti a ekologického úpadku je totiž klíčová, protože tyto dvě nejvyšší kategorie zahrnují kaskádu dalších systémových problémů.

Tradiční aktivistické cesty, ať už protesty na ulicích, vytváření petic nebo nějaký druh obecného lobbování, které lidé běžně provozují v tomto politickém tanci, nebudou fungovat na problémy, které se objevili v posledních několika dekádách. Dochází pouze k okrajovému pokroku. Neříkám, že ti, kteří se věnují *tradičnímu aktivismu*, nepřispívají k pozitivní změně. Ale druhy problémů, kterým dnes čelíme, nevyřeší politické změny v základním „demokratickém“ procesu, jak ho známe. Proč? Jednoduše proto, že *strukturální procesy* tradičního systému zasahují do myšlenky *demokracie* a výrazně omezují její schopnosti. V průběhu posledních několika dekád se totiž ještě více zvýraznily vrozené charakteristiky *tržní ekonomiky*, takže to, co alespoň trochu fungovalo v minulosti ohledně veřejného přesvědčování ze strany aktivistů, již nefunguje, protože dominantní korporátní struktura díky síle peněz a obchodu dnes v různé míře vlastní vlády po celém světě. Také bychom mohli říct, že *politicko-demokratický* vliv se dnes svou schopností už nevyrovná celkové síle zpětného úderu *systému vyššího řádu*, to znamená ekosystému, protože tradiční aktivismus již není schopen se ani přiblížit něčemu, co by mohlo vytvořit mechanismy k nastolení rovnováhy. Po letech pozorování, výzkumu a porovnávání znalostí s velmi pozoruhodnými lidmi je stále zřetelnější, že rovněž vůdci současných aktivistů jsou v průměru stejně tak *strukturálně* neinformovaní, kompromisní a podléhají podobným systémovým stimulům, jako sobecky smýšlející běžný podnikatel. Otázkou tedy je, kdy se alespoň jistá významná část aktivisticky smýšlejících lidí dostatečně poučí, začne přemýšlet *strukturálně* a stane se inteligentní hybnou silou změny

společenského systému neboli *systému nižšího řádu*, jehož nová struktura pak bude v souladu s ekosystémem neboli *systémem vyššího řádu*.

Jako příklad *systému nižšího řádu* si představme loď. Byla vytvořena, aby držela věci pohromadě a zároveň k bezpečné přepravě po vodě. Tento systém je silný v určitých mezích. Když umístíte loď na klidné jezero, udrží si svou integritu. Ale co se stane, když ji hodíte do vod rozbouřeného oceánu? Jak se vlny zvětšují, integrita této lodi se stává pochybnou. Proč? Protože *systém vyššího řádu*, což je v tomto případě oceán, je silnější než systém lodi.

Dalším příkladem ze života je náš převládající uhlovodíkový energetický systém, což je systém energie používaný lidstvem v průběhu 20. století. A zatímco uhlovodíky poháněly lidstvo kupředu a také ještě dnes pohánějí průmysl a produktivitu, negativní externalita, která s nimi souvisí, jako je vznik znečištění spalováním těchto látek, je neslučitelná s přírodním systémem, protože příroda nemůže absorbovat tak vysokou úroveň znečištění, a proto se ekosystém destabilizuje. V analogii s oceánem a lodí je ekosystém tento oceán a lidská společnost s uhlovodíkovým energetickým systémem představuje loď. A samozřejmě, že loď „nepřežije“ v oceánu, pokud bude oceán dostatečně rozbouřený.

Nyní se vraťme k politickému sporu, proč jsou politické a aktivistické tradice systémy, které již nejsou dostatečně „silné“, aby mohly „konkurovat“ *systému vyššího řádu*. Stávající společensko-ekonomický systém, který je nejvážnější hrozbou pro *demokracii*, je dnes známý jako *kapitalismus*. Předem ale musím zdůraznit, že se nejedná o optiku politické ideologie nebo morálky. Připomeňme si, že všechny ekonomické systémy obsahují *strukturální cíle*, které nemusí být na první pohled zřejmé. A systémy definované svými *strukturálními cíli* fungují přesně podle toho. Takže nezáleží na tom, co si lidé přejí, aby bylo, ale jak věci ve skutečnosti fungují. Věřím, že bychom měli žít ve společnosti, která je udržitelná a která se stará o lidi ne proto, že je to správné nebo morální, což může být součástí hodnotového systému, ale musíme se starat jeden o druhého, protože pokud to neuděláme, destabilizujeme ekosystém, a tím i společnost, kde každý se stane rizikem pro druhého. A to nás ohrožuje všechny včetně dalších generací. Toto je technické hledisko. Jak již víme, deprivace a stres vedou lidi k jednání a chování, které nejsou racionální, zejména ve skupinách, jak můžeme vidět při všech těch nepokojích ve světě. Jedná se o základní zákon lidského chování. Takže pokud chceme mít udržitelný a životaschopný systém, což také znamená zdravou společnost, nevyhneme se *strukturálnímu systémovému* pohledu a řešení. Proto je tak zásadní, aby se z běžného aktivismu stal aktivismus *strukturální* nebo *systémový*.

Víme, že nepokoje, násilí a tradiční protesty žádný skutečný pokrok nepřinášejí. Je to pouze druh emocionální reaktivity. Pokud současné trajektorie, jako je nárůst socioekonomické nerovnosti, nárůst chudoby ve spojení s ekologickým úpadkem

budou pokračovat, nastanou klimatické změny, které budou mít za následek ještě větší přívaly uprchlíků proudící směrem na Západ, než máme dnes. Aktuální budoucí trajektorie jsou téměř všechny negativní. Jediná pozitivní trajektorie, kterou lidstvo v tuto chvíli má, se týká jeho inovačních schopností. To znamená schopností vytvářet nové technologie a mechanismy, které dovedou hmatatelně řešit tyto problémy. To je závod, který nyní vidíme, zejména na ekologické úrovni. Pomocí nových technologií se snažíme vyřešit energetické problémy, problémy s naší atmosférou a půdou, jezery a oceány, problémy s epidemií plastů a podobně. Musí se to ovšem dít rychleji, než problémy vznikají a tento závod není jedním z nich, který vyhraje, pokud vše zůstane při starém neboli pokud struktura našeho současného systému včetně zastaralých tržních stimulačních mechanismů zůstane zachována.

Vraťme se k poznámce o neslučitelnosti současné „ekonomiky“, to znamená peněžního *tržního systému kapitalismu*, se skutečnou *demokracií*. Jaká je dynamika tržního chování? Můžeme mluvit dlouhou dobu o různých variantách *kapitalismu*, jak by měl vypadat a podobně. Bylo by to ovšem pouhou ztrátou času, protože málo záleží na tom, jak by měl vypadat, ale podstatné je, jak se chová ve skutečnosti, což je způsobeno jeho stimulačním jádrem. Například lidé často říkají, že jsme *kapitalismus* nebyli schopni řádně zdokonalit, proto všechny ty problémy spojené s tržním chováním jsou prostě jen něco jako anomálie a musíme obviňovat politiky, státní regulaci a podobně, případně naopak implementovat *neoliberální* myšlenku, že *volný trh* by měl být prostě zcela „svobodný“, to znamená bez regulací.

Podívejme se na tento problém z pohledu samotného *volného trhu*. Záměrně říkám „volný trh“, protože v jádru současného systému je právě tento koncept, i když jsme vždy žili ve smíšené ekonomice, protože ve skutečnosti neexistuje nic takového, jako čistě *kapitalistická* ekonomika. Zavést „čistý volný trh“ by byl totální nesmysl a zároveň sebevraždou kvůli dalším *negativním externalitám*, které by velmi rychle vznikly a zpusťily celou planetu, protože „čistý volný trh“ nemá žádný kompenzační mechanismus, aby tyto externality mohl kontrolovat nebo řešit. Zde opět připomínám základní přírodní zákon, což je *Zákon nutné variety*, který je sám o sobě dostatečným systémovým argumentem pro výše zmíněné tvrzení. Pro pochopení jeho významu doporučuji shlédnout videoprezentaci *SHRNUTÍ 2 Dodatek*, zejména kapitulu *Kybernetika a teorie systémů*.

Takže etikou *kapitalismu* je stále koncept otevřeného konkurenčního obchodu. Pokud je tedy etikou svobodně nakupovat a prodávat, a pokud je to mechanismus společnosti, kde je hranice toho, co lze koupit a prodat? Není to anomálie, když lidé utrácejí peníze za lobování nebo ovlivňování politických institucí. Není to nic nenormálního, protože systém prostě jenom vyjadřuje sám sebe. Ekonomický systém, který máme, ve skutečnosti říká: „Všechno lze koupit a prodat“. A lidé jsou jen naivní, když říkají, že by měli existovat hranice toho, co lze koupit a

prodat. Je to *volný trh* do té míry, že si můžete svobodně koupit své politiky, pokud na to máte. A protože celá hierarchie je vystavěna prostřednictvím tržních mechanismů se všemi třídními vztahy mezi dolní, střední a horní vrstvou až k miliardářům, máte pak systém, kde lidé, kteří mají hodně peněz, mají větší pravděpodobnost, že budou mít větší moc a vliv. Proto budete mít v tomto systému vždy nějaký druh vlivu a skupinu nejvyšších regulátorů nebo manažerů, kteří budou zasahovat do samotného systému. Připomínám, že je to *strukturální*.

Máte tedy tento systém *tržních procesů, zastupitelské demokracie, základního lobbingu a občanského aktivismu* a doufáte v to nejlepší. Měli byste ale vědět, že tento konstrukt není schopen se postavit skutečnému systému, který nad ním dominuje.

Další věcí, kterou chci připomenout, je systém podnikání, což je vlastně diktátorský režim. Soukromé diktatury jsou tím, čím podniky jsou. Existuje pouze velmi málo výjimek. Lidé mohou předstírat nějakou demokratičnost nebo komunitní přístup ve svém podnikání, ale nakonec je to jasná hierarchie se šéfem, agenty a podobně. Rozpor je ještě patrnější, když si uvědomíme, že obchod a trhy jsou hegemonem společnosti neboli tím, co uvádí věci do pohybu. V takovém prostředí očekávat *demokracii*, což znamená vyvážené zapojení komunity a nikoli mocenské systémy, které ignorují vůli ostatních lidí ve společnosti, je skutečně velmi naivní. Jak můžete očekávat, že systém založený na podnikatelské diktatuře se nějak promítne do otevřené *demokracie* na úrovni vlády, když víte, že jakákoli vláda je ve skutečnosti „mateřskou lodí“ korporací? Jak již bylo mnohokrát zmíněno, dnešní vlády a korporace už v podstatě tvoří jeden celek. A není to žádné překvapení. Je to součástí evoluce *kapitalismu* stejně jako *financionalizace*. Všechny tyto věci jsou kauzální a tudíž předvídatelné, pokud chápete stimulační systémové mechanismy.

Další zajímavou věcí jsou studie z univerzity v Berkeley, které se zabývaly tím, jak se mění vzorce chování, když lidé získají majetek. A je docela nápadné, jak se lidé stávají apatičtějšími a jak jsou náchylnější k porušování určitých zákonů, aby se cítili nadřazeně. O těchto studiích se hodně psalo a některé jsou také uvedeny v knize *Hnutí za nová lidská práva*. Je to další systémový prvek, který musíme vzít v úvahu. Pokud je pravdou, že ti, kteří jsou vystaveni většímu majetku a nakonec i moci, „zblbnou“ - samozřejmě to neznamená, že všichni, ale pokud se jedná o statisticky relevantní psychologický posun - pak je to ještě horší zpráva pro *demokracii*. Lidé, kteří dosáhnou moci díky svému finančnímu a obchodnímu úspěchu, jsou také kvůli této psychologické modulaci s největší pravděpodobností nejvíce lhostejní k osudu lidstva. To je tedy další *systémový* argument.

Strukturálně zaměřeni lidé obhajující *systémový způsob myšlení* samozřejmě neodmítají zcela tradiční cesty aktivisticko-politických pokusů o změnu, ale uvědomují si jejich pouhý okrajový účinek. Je nutné se více zaměřit na samotnou podstatu neboli kořen těchto problémů, což je společný jmenovatel

demokratického selhání, ekologického úpadku a dravé socioekonomické nerovnosti, která neúměrně poškozují lidi *strukturálním násilím*. K dosažení rovnováhy nebo *homeostázy* mezi lidskou společností a prostředím musíme najít a pochopit struktury a systémové vztahy, které udržují škodlivé chování průmyslu a následně navrhnout nový model. Připomeňme, že *tržní ekonomika* je založena na neustálé *spotřebě* a *růstu* a má tedy nulovou schopnost vypořádat se s něčím, co vyžaduje *nerůst*. Udržitelnost prostředí, konzervativní přístup, efektivita, ochrana a podpora života jsou jejími nepřáteli. Přesto stále můžeme pozorovat lidi s dobrými úmysly na nejrůznějších úrovních společenské struktury, kteří si myslí, že mohou prosadit cestu k udržitelné ekonomice bez *strukturálních* změn. Proč? Protože jsou uzamčeni do systémového sociálně psychologického rámce založeného na peněžní odměně.

Takže tyto a podobné debaty dnes, počátkem roku 2022, zcela chybí jak v médiích hlavního proudu, tak v alternativě. Média obou směrů se neustále zabývají nekonečným povrchním popisem symptomů odvádějící pozornost, které ovšem ve skutečnosti mají společnou příčinu. Aby se naše kultura nadále nepropadala do stále větších a větších konfliktů, je nutné se zaměřit na řešení této společné příčiny, což v důsledku znamená respektovat *Zákon nutné variety*. Teprve pak se stane systém životaschopným a lidská společnost dlouhodobě udržitelnou. K takovéto změně ovšem musí lidé nejprve dozrát, protože ji s pravděpodobností blížící se jistotě nelze uskutečnit tradiční politickou cestou shora, ale převzetím kontroly nad socioekonomickými procesy zdola. Z technického hlediska to nepředstavuje problém, protože technologie na to máme již více než 50 let a koncept procesu možného přechodu s plnou demokratickou účastí populace byl již také představen. Takže to, co nám brání ve změně, je pouze zakořeněná víra v naše zastaralé neudržitelné tradice. Proto je nutné získat základní *strukturální* povědomí o fungování současného systému, fungování nového udržitelného modelu a jak přejít ze současného stavu do nového. Toto představuje skutečnou výzvu pro aktivisty 21. století.